

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Чорноморський національний університет імені Петра Могили  
Навчально-науковий медичний інститут  
Кафедра соціальної роботи, педагогіки та логопедії.

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Перший проректор

Котляр Ю.В.

«2» 09 2024 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

**ЛОГОПЕДИЧНА ДОПОМОГА ДІТЯМ ЗІ СКЛАДНИМИ (КОМПЛЕКСНИМИ)  
ПОРУШЕННЯМИ РОЗВИТКУ**

016 Спеціальна освіта

016.01 Логопедія

ОП Логопедія та психокорекційний супровід

Розробники

Савінова Н.В.,

Завідувач кафедри соціальної роботи, педагогіки та  
логопедії

Савінова Н.В.

Гарант освітньої програми

Савінова Н.В.

В.о. директора ННМІ

Кузнецова О.А.

Начальник НМВ

Шкірчак С. І.

Миколаїв – 2024 рік

## 1. Опис навчальної дисципліни

| Найменування показника                                                                              | Характеристика дисципліни                                                           |                                                                                     |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------|
| Найменування дисципліни                                                                             | Логопедична допомога дітям зі складними (комплексними) порушеннями розвитку         |                                                                                     |
| Галузь знань                                                                                        | 01 Освіта/Педагогіка                                                                |                                                                                     |
| Спеціальність                                                                                       | 016 Спеціальна освіта                                                               |                                                                                     |
| Спеціалізація (якщо є)                                                                              | 016.01 Логопедія                                                                    |                                                                                     |
| Освітня програма                                                                                    | Логопедія та психокорекційний супровід                                              |                                                                                     |
| Рівень вищої освіти                                                                                 | Другий (магістерський)                                                              |                                                                                     |
| Статус дисципліни                                                                                   | вибіркова дисципліна                                                                |                                                                                     |
| Курс навчання                                                                                       | 1                                                                                   |                                                                                     |
| Навчальний рік                                                                                      | 2024 -2025                                                                          |                                                                                     |
| Номер(и) семестрів (триместрів):                                                                    | Денна, заочна форма                                                                 |                                                                                     |
|                                                                                                     | 2                                                                                   |                                                                                     |
| Загальна кількість кредитів ЄКТС/годин                                                              | 5 кредитів / 150 годин                                                              |                                                                                     |
| Структура курсу:<br>лекції<br>семінарські заняття (практичні)<br>годин самостійної роботи студентів | Денна форма                                                                         | Заочна форма                                                                        |
|                                                                                                     | 18 год. лекції<br>36 год. практичні (семінарські)<br>96 год. самост. роб. студентів | 6 год. лекції<br>12 год. практичні (семінарські)<br>132 год. самост. роб. студентів |
| Відсоток аудиторного навантаження                                                                   | 40 %                                                                                | 12%                                                                                 |
| Мова викладання                                                                                     | українська                                                                          |                                                                                     |
| Форма підсумкового контролю                                                                         | залік                                                                               |                                                                                     |

## 2. Мета, завдання та результати вивчення дисципліни

### **Значення навчальної дисципліни в реалізації освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів:**

Навчальна дисципліна «Логопедична допомога дітям зі складними (комплексними) порушеннями розвитку» є вибірковою складовою освітньо-професійної програми підготовки фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня магістр зі спеціальності 016 Спеціальна освіта спеціалізації 016.01 Логопедія і передбачає вивчення теоретико-методичних основ практичного логопедичного супроводу осіб з ООП зі складними (комплексними) порушеннями розвитку.

**Метою** вивчення навчальної дисципліни «Логопедична допомога дітям зі складними (комплексними) порушеннями розвитку» є – формування у студентів цілісної системи знань про диференціальну діагностику складних комплексних порушень психофізичного розвитку і мовленнєвої діяльності, розвитку дитини з ООП, класифікації складних комплексних порушень розвитку дітей з ООП, розуміння структури та спрямованості індивідуальних психокорекційних і логокорекційних програм для цієї категорії дітей.

#### **У результаті вивчення дисципліни студент повинен:**

Отримати знання щодо класифікацій складних комплексних порушень розвитку дитини з ООП, порушень мовленнєвої діяльності;

Використовувати критерії диференціальної діагностики порушень психофізичного розвитку та мовленнєвої діяльності дітей із ООП при здійсненні комплексної оцінки їх психофізичного розвитку.

Вміти аналізувати клінічні прояви складних комплексних порушень психофізичного та мовленнєвого розвитку у дітей.

Розширити бачення щодо основних напрямків психокорекційної та логокорекційної допомоги за сучасними традиційними корекційними методиками й інноваційними технологіями.

Застосовувати в практичній, консультативній діяльності інноваційні технології психокорекційного й логопедичного супроводу дітей з ООП зі складними комплексними порушеннями розвитку.

Отримати набір практичних умінь і навичок для здійснення комплексної оцінки психічного й мовленнєвого розвитку дитини з ООП із комплексними порушеннями розвитку в умовах ІРЦ.

Здійснювати логопедичний супровід і корекцію порушень мовленнєвої діяльності у осіб зі складними комплексними порушеннями розвитку.

#### **Очікувані результати навчання:**

**Професійна компетентність, яка отримується студентами після вивчення навчальної дисципліни**

#### **Спеціальність 016 «Спеціальна освіта»**

##### **Спеціалізація 016.01 Логопедія**

| <b>Шифр</b> | <b>Інтегральні компетентності</b>                                                                                                                                                  |
|-------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
|             | Здатність розв'язувати складні задачі дослідницького та/або інноваційного характеру у сфері спеціальної та інклюзивної освіти.                                                     |
| <b>Шифр</b> | <b>Загальні компетентності</b>                                                                                                                                                     |
| ЗК 01       | Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів).                                                                                                                             |
| ЗК 02       | Здатність діяти соціально-відповідально та свідомо.                                                                                                                                |
| ЗК 03       | Здатність працювати в команді.                                                                                                                                                     |
| ЗК 04       | Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.                                                                                                                    |
| ЗК 06       | Здатність приймати обґрунтовані рішення.                                                                                                                                           |
| ЗК 07       | Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.                                                                                                             |
| ЗК 08       | Здатність застосовувати знання в практичних ситуаціях                                                                                                                              |
| ЗК 09       | Здатність генерувати нові ідеї (креативність).                                                                                                                                     |
| <b>Шифр</b> | <b>Фахові компетентності</b>                                                                                                                                                       |
| СК 01       | Здатність здійснювати теоретичний, методологічний та емпіричний аналіз актуальних проблем спеціальної освіти та інклюзивного навчання.                                             |
| СК 03       | Здатність здійснювати діагностико-аналітичну, корекційно-розвиткову, консультативну діяльність з урахуванням особливих освітніх потреб здобувачів.                                 |
| СК 04       | Здатність ефективно взаємодіяти з батьками, колегами, іншими фахівцями у процесі психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами на засадах партнерства. |

|       |                                                                                                                                                                                                                                      |
|-------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| СК 05 | Здатність приймати ефективні рішення у складних і непередбачуваних умовах, адаптуватися до нових ситуацій професійної діяльності.                                                                                                    |
| СК 06 | Здатність оцінювати межі власної фахової компетентності, приймати рішення та продовжувати навчання та/або підвищення професійної кваліфікації відповідно до наявних потреб і запитів.                                                |
| СК 07 | Здатність до організації освітнього процесу у спеціальних закладах дошкільної і загальної середньої освіти з використанням сучасних засобів, методів, прийомів, технологій.                                                          |
| СК 10 | Здатність розробляти і реалізовувати наукові та/або освітні проекти у сфері спеціальної освіти, інклюзивного навчання, логопедії                                                                                                     |
| СК 11 | Здатність до прийняття, аналізу, апробації та впровадження інноваційних діагностичних і корекційно-розвиткових технологій вивчення мовленнєвого розвитку дітей з особливими освітніми потребами, порушеннями мовленнєвої діяльності. |
| СК 15 | Здатність взаємодіяти з усіма учасниками освітньо-корекційного процесу на засадах педагогічної деонтології, професійної етики, державних нормативно-правових норм.                                                                   |

| Шифр  | Програмні результати навчання                                                                                                                                                                                                                                                                                                                    |
|-------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| РН 01 | Здійснювати аналіз еволюційних процесів у сфері освіти осіб з особливими освітніми потребами, обґрунтовувати власне бачення шляхів розв'язання наявних проблем.                                                                                                                                                                                  |
| РН 02 | Здійснювати дослідження та/або провадити інноваційну діяльність з метою отримання нових знань, створення нових та удосконалення традиційних технологій корекції й супроводу в мультидисциплінарних контекстах.                                                                                                                                   |
| РН 04 | Добирати та застосовувати ефективні методики комплексного оцінювання розвитку осіб з ООП, рефлексувати та критично аналізувати достовірність одержаних результатів оцінювання, на цій основі забезпечувати інтерпретації освітньої підтримки згідно особливих освітніх потреб здобувачів.                                                        |
| РН 05 | Аргументувати, планувати та надавати психолого-педагогічні та корекційно-розвиткові послуги (допомогу) відповідно до рівня функціонування, обмеження життєдіяльності та розвитку дитини з особливими освітніми потребами, забезпечувати ефективність власних дій.                                                                                |
| РН 08 | Приймати ефективні рішення з питань спеціальної освіти та інклюзивного навчання, у тому числі у складних і непередбачуваних умовах; прогнозувати їх розвиток; визначати фактори, що впливають на досягнення поставлених цілей, зокрема, вимоги споживачів; аналізувати і порівнювати альтернативи; оцінювати ризики та ймовірні наслідки рішень. |
| РН 09 | Вільно спілкуватись усно і письмово українською та іноземною мовами при обговоренні професійних питань, досліджень та інновацій у сфері спеціальної освіти та інклюзивного навчання.                                                                                                                                                             |
| РН 16 | Розробляти програми індивідуального розвитку, впроваджувати їх, оцінювати якість; уміти конструювати і реалізовувати індивідуально-диференційований освітній підхід до мовленнєвого розвитку дитини, адекватний потребам дитини зокрема раннього віку.                                                                                           |

## 2. Програма навчальної дисципліни

| №                   | Тема заняття / план                                                                                                                 | Лекції | Практ. | Самост. робота |
|---------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------|--------|----------------|
| 1                   | <b>Кредит 1. Тема 1.</b> Сучасний підхід до проблеми комплексних (складних) порушень розвитку.                                      | 4      | 6      | 20             |
| 2                   | <b>Кредит 2. Тема 2.</b> Діти з порушеннями двох сенсорних систем – зору та слуху. Логокорекційний супровід.                        | 4      | 8      | 20             |
| 3                   | <b>Тема 3.</b> Логопедична допомога дітям із сенсорними та інтелектуальними порушеннями.                                            | 4      | 8      | 20             |
| 4                   | <b>Кредит 3. Тема 4.</b> Логопедичний супровід дітей із порушеннями зору, слуху, опорно-рухового апарату та мовленнєвої діяльності. | 4      | 8      | 20             |
| 5.                  | <b>Тема 5.</b> Організація логопедичної допомоги дітям із порушеннями опорно-рухового апарату та інтелекту.                         | 2      | 6      | 16             |
|                     |                                                                                                                                     | 18     | 36     | 96             |
| <b>Всього - 150</b> |                                                                                                                                     | 18     | 36     | 96             |

## 4. Зміст навчальної дисципліни

### 4.1. План лекцій

| № | Тема заняття / план                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                    |
|---|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| 1 | <b>Тема 1. Сучасний підхід до проблеми комплексних (складних) порушень розвитку.</b><br><b>Лекція 1-2 (4 години).</b><br>1. Сутність поняття комплексні (складні) порушення розвитку<br>2. Групи дітей з ООП із комплексними порушеннями розвитку.<br>3. Значення суміжних дисциплін для вивчення й поглибленого розуміння відхилень у розвитку при комплексному порушенні.<br>4. Складність структури порушеного розвитку дитини. Диференціація первинних порушень і вторинних відхилень.<br>5. Етіологія складних (комплексних) порушень розвитку.<br>6. Розвиток наукових поглядів на особливості психічного розвитку дитини з ООП із комплексними порушеннями розвитку.<br>7. Проблема диференціальної діагностики розвитку дітей із комплексними порушеннями.                                                                                     |
| 2 | <b>Тема 2. Діти з порушеннями двох сенсорних систем – зору та слуху.</b><br><b>Лекція 3-4 (4 години).</b><br>1. Сліпоглухі діти як особлива категорія дітей із порушеннями психофізичного розвитку.<br>2. Диференціальна характеристика психічного розвитку окремих субкатегорій сліпоглухих дітей.<br>3. Корекційно-педагогічна робота з дітьми при глибоких ураженнях зору та слуху.<br>4. Особливості мовленнєвої діяльності дітей із порушеннями зору та слуху.<br>5. Методи логопедичної роботи з дітьми з порушеннями зору. Спеціальні методи, прийоми, засоби логокорекційного впливу.<br>6. Особливості формування мовленнєвих умінь і навичок у дітей із порушеннями слуху. Спеціальні прийоми, засоби, методики.<br>7. Корекція звуковимови, лексико-граматичної структури мовлення, писемного мовлення у дітей з порушеннями слуху та зору. |
| 3 | <b>Тема 3. Особливості розвитку дітей зі зниженим слухом та інтелектом.</b><br><b>Лекція 5-6 (4 години).</b><br>1. Психолого-педагогічна характеристика дітей із порушеннями зору та інтелекту.<br>2. Специфіка освітньо-корекційного процесу дітей із порушенням слуху та інтелекту.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  |

|   |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                |
|---|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
|   | <p>3. Особливості корекційної роботи з дітьми з порушеннями зору та інтелекту.</p> <p>4. Особливості мовленнєвої діяльності дітей з порушеннями зору та інтелекту.</p> <p>5. Методики логопедичної роботи з дітьми з порушеннями зору та інтелекту. Спеціальні методи, прийоми, засоби логокорекційного впливу.</p> <p>6. Особливості мовленнєвої діяльності дітей з порушеннями слуху та інтелекту.</p> <p>7. Формування мовленнєвих умінь і навичок у дітей із порушеннями слуху та інтелекту. Спеціальні прийоми, засоби, методики.</p> <p>8. Корекція звуковимови, лексико-граматичної структури мовлення, писемного мовлення у дітей з різними типами порушень слуху та інтелекту, зору та інтелекту.</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 |
| 4 | <p><b>Тема 4. Логопедичний супровід дітей із порушеннями зору, слуху, опорно-рухового апарату та мовленнєвої діяльності.</b></p> <p><b>Лекція 7-8 (4 години)</b></p> <p>1. Специфічні розлади мовленнєвої діяльності у дітей з порушеннями опорно-рухового апарату, зору, слуху.</p> <p>2. Дизартричні розлади у дітей із ДЦП та сенсорними порушеннями.</p> <p>3. Формування звуковимови, мовленнєвого дихання, лексико-граматичної будови мовлення у дітей з порушеннями опорно-рухового апарату, зору, слуху.</p> <p>4. Специфічні прийоми корекції – засоби логоритміки, логопедичного масажу.</p> <p>5. Мета, завдання психокорекційної допомоги дітям зі складними комплексними порушеннями психофізичного розвитку – порушеннями зору, слуху, опорно-рухового апарату та мовленнєвої діяльності .</p> <p>6. Методи, прийоми, засоби психокорекційної та логопедичної допомоги дітям зі складними комплексними порушеннями розвитку – порушеннями зору, слуху, опорно-рухового апарату та мовленнєвої діяльності.</p> <p>7. Логопедична корекція порушень мовленнєвих умінь і навичок у дітей з комплексними порушеннями розвитку – порушеннями зору, слуху, опорно-рухового апарату та мовленнєвої діяльності.</p> <p>8. З досвіду роботи закладів освіти України з організації інклюзивної та спеціальної освіти дітей з ООП із комплексними порушеннями розвитку.</p> |
|   | <p><b>Тема 5. Організація логопедичної допомоги дітям із порушеннями опорно-рухового апарату та інтелекту.</b></p> <p><b>Лекція 9 (2 години)</b></p> <p>1. Психолого-педагогічні особливості дітей із порушеннями опорно-рухового апарату та інтелекту.</p> <p>2. Проблеми диференціальної діагностики дітей із ДЦП та порушеннями інтелектуального розвитку.</p> <p>3. Методи, прийоми, засоби психокорекційної та логопедичної допомоги дітям зі складними комплексними порушеннями розвитку – порушеннями опорно-рухового апарату та інтелектуального розвитку .</p> <p>4. Логопедична корекція порушень мовленнєвих умінь і навичок у дітей з комплексними порушеннями розвитку – порушеннями опорно-рухового апарату, інтелекту та мовленнєвої діяльності.</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            |

#### 4.2. План практичних (семінарських) занять

| № | Тема заняття / план                                                                                                                                                                                                                                                                                                               |
|---|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| 1 | <p><b>Практичне заняття № 1.</b></p> <p><i>Поняття комплексні (складні) порушення розвитку.</i></p> <p>1. Сутність поняття комплексні (складні) порушення розвитку.</p> <p>2. Групи дітей з ООП із комплексними порушеннями розвитку.</p> <p>3. Значення суміжних дисциплін для вивчення й поглибленого розуміння відхилень у</p> |

|   |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                          |
|---|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
|   | розвитку при комплексному порушенні.<br>4. Складність структури порушеного розвитку дитини. Диференціація первинних порушень і вторинних відхилень.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      |
| 2 | <p align="center"><b>Практичне заняття № 2.</b></p> <p align="center"><i>Етіологія складних (комплексних) порушень розвитку.</i></p> <ol style="list-style-type: none"> <li>1. Ендогенні та екзогенні причини складних (комплексних) порушень розвитку.</li> <li>2. Розвиток поглядів на причини та особливості психічного розвитку дитини з ООП із комплексними порушеннями розвитку.</li> <li>3. Поняття про ускладнені порушення розвитку.</li> <li>4. Логопедична допомога в умовах реабілітаційного центру. Обладнання логопедичного кабінету.</li> </ol>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           |
| 3 | <p align="center"><b>Практичне заняття № 3.</b></p> <p align="center"><i>Проблеми диференціальної діагностики дітей із комплексними порушеннями розвитку.</i></p> <ol style="list-style-type: none"> <li>1. Психолого-педагогічна характеристика дітей із комплексними (складними) порушеннями розвитку.</li> <li>2. Зміст комплексного вивчення особливостей психофізичного й пізнавального розвитку дитини із комплексними порушеннями розвитку.</li> <li>3. Особливості логопедичного супроводу дітей із комплексними (складними) порушеннями розвитку в центрі реабілітації.</li> </ol>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                              |
| 4 | <p align="center"><b>Практичне заняття № 4.</b></p> <p align="center"><i>Сліпоглухі діти як особлива категорія дітей із порушеннями психофізичного розвитку.</i></p> <ol style="list-style-type: none"> <li>1. Типологія і клініка сенсорних порушень. Сліпоглухі діти.</li> <li>2. Диференціальна характеристика психічного розвитку окремих субкатегорій сліпоглухих дітей.</li> <li>3. Корекційно-педагогічна робота з дітьми при глибоких ураженнях зору та слуху.</li> <li>4. Актуальна тематика консультування батьків з проблем дизонтогенезу мовленнєвої діяльності сліпоглухих дітей.</li> </ol>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                |
| 5 | <p align="center"><b>Практичне заняття № 5.</b></p> <p align="center"><i>Особливості корекційної роботи зі сліпоглухими дітьми.</i></p> <ol style="list-style-type: none"> <li>1. Субкатегорії дітей із сенсорними порушеннями.</li> <li>2. Диференціальна характеристика субкатегорій сліпоглухих дітей.</li> <li>3. Специфіка навчання сліпоглухих дітей.</li> <li>4. Особливості мовленнєвої діяльності сліпоглухих дітей.</li> <li>5. Психокорекційний командний супровід сліпоглухих дітей.</li> <li>6. Навчальні дисципліни. Спеціальні засоби, прийоми, методи.</li> </ol>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                        |
|   | <p align="center"><b>Практичне заняття № 6.</b></p> <p align="center"><i>Особливості формування мовлення дітей з порушеннями зору та мовлення.</i></p> <ol style="list-style-type: none"> <li>1. Характеристика мовленнєвих порушень у дітей із сенсорними порушеннями.</li> <li>2. Зміст корекційно-логопедичної роботи з дітьми із сенсорними порушеннями.</li> <li>3. Значення спілкування для психічного розвитку дітей.</li> <li>4. Календарна система як засіб невербального спілкування дітей із комплексними порушеннями розвитку.</li> <li>5. Характеристика особливостей порушень фонетичної сторони мовлення у дітей із порушеннями зору та мовлення.</li> <li>6. Особливості порушень лексичної сторони мовлення у дітей із зоровою недостатністю.</li> <li>7. Порушення граматичної системи у дітей із зоровою недостатністю.</li> <li>8. Характеристика особливостей зв'язного мовлення у дітей з порушеннями зору та мовлення.</li> </ol> |

|    |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                    |
|----|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| 7  | <p align="center"><b>Практичне заняття № 7.</b></p> <p align="center"><i>Вплив порушень слуху на розвиток мовлення дітей. Логокорекційний супровід дітей із порушеннями слуху та мовлення.</i></p> <ol style="list-style-type: none"> <li>1. Види порушень мовленнєвої діяльності у дітей із розладами слуху, їх симптоматика.</li> <li>2. Структура комплексного порушення розвитку – порушення слуху й мовлення первинного генезу.</li> <li>3. Характеристика особливостей порушень фонетичної сторони мовлення у дітей із порушеннями слуху та мовлення.</li> <li>4. Особливості порушень лексичної сторони мовлення у дітей зі слуховою недостатністю та розладами мовлення.</li> <li>5. Порушення граматичної системи у дітей із порушеннями слуху та мовлення.</li> <li>6. Характеристика особливостей зв'язного мовлення у дітей із порушеннями слуху та розладами мовленнєвої діяльності.</li> </ol>                                                                                                                                                                                                                                                                                                       |
| 8  | <p align="center"><b>Практичне заняття № 8-9.</b></p> <p align="center"><i>Особливості розвитку дітей зі зниженим слухом та інтелектом.</i></p> <ol style="list-style-type: none"> <li>1. Специфіка освітньо-корекційного процесу дітей із порушенням слуху та інтелекту.</li> <li>2. Складна структура поєданого порушення слуху та інтелекту.</li> <li>3. Особливості мовленнєвої діяльності дітей з порушеннями слуху та інтелекту.</li> <li>4. Формування мовленнєвих умінь і навичок у дітей із порушеннями слуху та інтелекту. Спеціальні прийоми, засоби, методики.</li> <li>5. Психолого-педагогічна характеристика дітей із порушеннями слуху та інтелекту.</li> <li>6. Спеціальні освітні заклади, програми і навчальні предмети для дітей з порушеннями слуху та інтелекту.</li> <li>7. Вимоги до професійної підготовки фахівців.</li> </ol>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           |
| 9  | <p align="center"><b>Практичне заняття № 10-11.</b></p> <p align="center"><i>Характеристика мовленнєвого розвитку дитини з порушеннями інтелекту та зору.</i></p> <ol style="list-style-type: none"> <li>1. Психолого-педагогічна характеристика дітей із порушеннями зору та інтелекту.</li> <li>2. Основні напрямки корекційної роботи з дітьми з порушеннями зору та інтелекту.</li> <li>3. Особливості мовленнєвої діяльності дітей з порушеннями зору та інтелекту.</li> <li>4. Методики логопедичної роботи з дітьми з поєднаними порушеннями зору та інтелекту. Спеціальні методи, прийоми, засоби логокорекційного впливу.</li> <li>5. Корекція звуковимови, лексико-граматичної структури мовлення, писемного мовлення у сліпих або слабозорих дітей з порушеннями інтелектуального розвитку.</li> <li>6. Корекційні програми: структура, завдання, мета, цілепокладання.</li> <li>7. Шляхи корекції і формування життєвої, комунікативної та соціальної компетентностей у сліпих або слабозорих дітей з порушеннями інтелектуального розвитку.</li> <li>8. Спеціальні освітні заклади, програми і навчальні предмети для сліпих або слабозорих дітей з порушеннями інтелектуального розвитку.</li> </ol> |
| 10 | <p align="center"><b>Практичне заняття № 13-14.</b></p> <p align="center"><i>Логопедичний супровід дітей із порушеннями зору, слуху, опорно-рухового апарату та мовленнєвої діяльності.</i></p> <ol style="list-style-type: none"> <li>1. Специфічні розлади мовленнєвої діяльності у дітей з комплексними порушеннями опорно-рухового апарату, зору, слуху.</li> <li>2. Дизартричні розлади у дітей із ДЦП.</li> <li>3. Формування звуковимови, мовленнєвого дихання, лексико-граматичної будови мовлення у дітей з комплексними порушеннями опорно-рухового апарату, зору, слуху.</li> <li>4. Специфічні прийоми корекції – засоби логоритміки, логопедичного масажу.</li> <li>5. Основи побудови індивідуально-корекційних програм для дітей із комплексними порушеннями зору, слуху, опорно-рухового апарату та мовленнєвої діяльності.</li> <li>6. Модель індивідуальної корекційної програми для дітей з комплексними порушеннями слуху та опорно-рухової системи.</li> </ol>                                                                                                                                                                                                                                |
| 11 | <p align="center"><b>Практичне заняття № 15.</b></p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               |



|    |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                       |
|----|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
|    | <p>1. Психолого-педагогічна характеристика дітей із порушеннями слуху, зору, мовлення та опорно-рухової системи.</p> <p>2. Мета, завдання психокорекційної допомоги дітям зі складними комплексними порушеннями психофізичного розвитку – порушеннями зору, слуху, опорно-рухового апарату та мовленнєвої діяльності.</p> <p>3. Методи, прийоми, засоби психокорекційної та логопедичної допомоги дітям зі складними комплексними порушеннями розвитку – порушеннями зору, слуху, опорно-рухового апарату та мовленнєвої діяльності.</p> <p>4. Логопедична корекція порушень мовленнєвих умінь і навичок у дітей з комплексними порушеннями розвитку – порушеннями зору, слуху, опорно-рухового апарату та мовленнєвої діяльності.</p> <p>5. З досвіду роботи закладів освіти України з організації інклюзивної та спеціальної освіти дітей з ООП із комплексними порушеннями розвитку.</p>                                                                                                                                                                           |
| 12 | <p style="text-align: center;"><b>Практичне заняття № 16.</b></p> <p style="text-align: center;"><i>Організація логопедичної допомоги дітям з комплексними порушеннями опорно-рухового апарату та мовленнєвої діяльності</i></p> <p>1. Особливості психічного розвитку дітей з порушеннями опорно-рухового апарату та мовленнєвої діяльності.</p> <p>2. Порушення мовленнєвої діяльності дітей із розладами опорно-рухового апарату.</p> <p>3. Логопедична допомога дітям з порушеннями опорно-рухового апарату: особливості логопедичного впливу.</p> <p>4. Психолого-педагогічний супровід дітей із комбінованими комплексними порушеннями опорно-рухового апарату і мовленнєвої діяльності.</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                    |
| 13 | <p style="text-align: center;"><b>Практичне заняття № 17-18.</b></p> <p style="text-align: center;"><i>Організація логопедичної допомоги дітям з комплексними порушеннями опорно-рухового апарату та інтелектуального розвитку.</i></p> <p>1. Особливості психічного розвитку дітей з порушеннями опорно-рухового апарату та інтелектуального розвитку.</p> <p>2. Порушення мовленнєвої діяльності дітей із порушеннями опорно-рухового апарату та інтелектуального розвитку.</p> <p>3. Логопедична допомога дітям із порушеннями інтелектуального розвитку та опорно-рухового апарату.</p> <p>4. Психолого-педагогічний супровід дітей зі складними комплексними порушеннями інтелектуального розвитку та опорно-рухового апарату.</p> <p>5. Спеціальні засоби, прийоми в роботі з дітьми зі складними комплексними порушеннями інтелектуального розвитку та опорно-рухового апарату.</p> <p>6. Сучасні технології психокорекційного й логопедичного супроводу дітей зі складними комплексними порушеннями інтелектуального розвитку та опорно-рухового апарату.</p> |

### 4.3. Завдання для самостійної роботи

Відповідь на семінарському занятті – це активна участь в обговоренні всіх питань, що виносяться на семінар, підкріплення доповіді цитатами та посиланнями на літературу. Вільне володіння матеріалом доповіді, що дозволяє задавати та відповідати на питання по темі.

Доповідь – це один із видів монологічного мовлення: публічне, розгорнуте, офіційне повідомлення з певного питання, засноване на залученні документальних даних. Вміст доповіді — це представлена інформація, що відображає суть питання або дослідження щодо даної ситуації.

### ТЕМИ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ (ДОПОВІДЬ)

**(робота має бути на 5-10 сторінок, шрифт – Times New Roman, 14 розмір, 1,5 – інтервал)**

*Завдання:*

1. Схема психолого-педагогічного обстеження дитини з комплексними порушеннями розвитку.
2. Модель логопедичного кабінету центру соціальної реабілітації
3. Логопедичний супровід в умовах центру соціальної реабілітації дітей з інвалідністю.
4. Українська школа спеціальної педагогіки.
5. Комплексні порушення розвитку. Типологія і класифікації.

### **Питання для самоконтролю**

1. Представити класифікації СПР.
2. Підтвердити або спростувати: За вираженістю поєднаних порушень зору і слуху дітей з цим видом складного порушення можна розділити на: • тотально або практично сліпоглухих; • сліпих, що недочувають; слабкозорих глухих; слабкозорих, що недочувають.
3. Чи правильно визначено? Дітей з поєднаними порушеннями зору і мовлення можна розділити на: • сліпих алаліків; • слабкозорих алаліків; • сліпих дітей із ЗНМ; • слабкозорих дітей із ЗНМ.
4. Чи можна дітей з порушеннями зору і рухів розділити на: • сліпих, що не пересуваються самостійно; • слабкозорих, що не пересуваються самостійно; • сліпих з порушеннями рухів (залишкові явища ДЦП); • слабкозорих із залишковими порушеннями ДЦП.
5. Перевірити правильність твердження. Поєднання порушень слуху і рухів можна розділити на: • важкі форми ДЦП і глухота; • важкі форми ДЦП і приглухуватість; • легкі форми ДЦП і глухота; • легкі форми ДЦП і приглухуватість.
6. Чи можлива безліч поєднань, різних за вираженістю сенсорних і рухових порушень, з різною за глибиною інтелектуальних порушень.
7. Класифікація сліпоглухих дітей. Що покладено в основу класифікації час настання розладу і наявність поєднання сенсорних порушень з інтелектуальними: • сліпоглухонімі від народження або ті, що втратили зір і слух в ранньому дитинстві, до опановування і закріплення словесної мови (природжена сліпоглухота); • сліпоглухі, у яких втрата зору і слуху настала в дошкільному віці і пізніше, коли у дитини вже була сформована мова (придбана сліпоглухота); • сліпоглухі розумово відсталі діти: усі попередні варіанти, ускладнені інтелектуальними порушеннями?
8. Назвіть корекційні програми, які застосовуються в роботі з дітьми з порушеннями психофізичного розвитку: структура, завдання, мета, цілепокладання.
9. Окресліть шляхи корекції і формування життєвої та соціальної компетентностей за програмними вимогами.
10. Методика проведення консультацій для батьків дітей з ООП за логопедичною тематикою.
11. Проведення консультацій для педагогів з проблем порушень мовленнєвої діяльності дітей із ООП.

## **5. Забезпечення освітнього процесу**

Методичне забезпечення навчальної дисципліни включає:

- робоча програма навчальної дисципліни;
- опорні конспекти лекцій;
- методичні матеріали до виконання самостійної та індивідуальної роботи;
- законодавчі та методичні матеріали;
- підручники і навчальні посібники.

## 6. Методи навчання

*Методи організації навчальної діяльності студентів:* лекція, практичне заняття, самостійна робота, консультація.

*Словесні методи навчання:* лекція, пояснення, розповідь, бесіда, інструктаж.

*Наочні методи навчання:* спостереження, ілюстрація, демонстрація.

*Практичні методи навчання:* вправи, графічні роботи.

*Методи навчання залежно від типу пізнавальної діяльності студентів:* інформаційно-рецептивний, репродуктивний, проблемний, частковопошуковий (евристичний).

*Методи стимулювання інтересу до навчання і мотивації навчальнопознавальної діяльності:* ділові та рольові (драматизація) ігри, дискусії і диспути, студентські наукові конференції, створення ситуації емоційноморальних переживань, створення ситуації пізнавальної новизни та зацікавленості.

## 7. Форми контролю

**Кількість годин (кількість кредитів ЄКТС):** На вивчення навчальної дисципліни відводиться 90 годин / 3 кредити ECTS.

**Види робіт:** Контроль за рівнем засвоєння матеріалу та знань студентів проводиться у таких формах: виконання творчо-пошукової роботи; виконання самостійної роботи (доповіді); усні відповіді на семінарських заняттях; Залік.

Протягом семестру здійснюється поточний та підсумковий контроль. Поточний контроль здійснюється під час захисту індивідуальних завдань, надання відповідей на семінарських заняттях.

**Підсумковий контроль** з дисципліни проводиться відповідно до навчального плану у вигляді заліку, в терміни, встановлені графіком навчального процесу та в обсязі навчального матеріалу.

## 8. Підсумковий контроль

### Питання до заліку з навчальної дисципліни

1. Представити характеристику комплексних порушень розвитку дитини.
2. Охарактеризувати відношення суспільства й держави до осіб із психофізичними порушеннями на різних етапах його розвитку.
3. Види, причини та класифікація порушень розвитку людини.
4. Назвати загальні для всіх категорій дітей з ООП закономірності психічного розвитку.
5. Дати визначення поняттям «адаптація», «реабілітація», «компенсація», «корекція» стосовно осіб з порушеннями розвитку.
6. Охарактеризуйте принципи психолого-педагогічної діагностики розвитку дитини зі складними порушеннями розвитку.
7. Означте функції вчителя, вихователя, психолога у мультидисциплінарній команді супроводу дитини з особливими освітніми потребами зі складними комплексними порушеннями розвитку.
8. Назвіть, якими способами реалізують індивідуальну освітню траєкторію дитини з ООП зі складними комплексними порушеннями розвитку в загальноосвітній школі.
9. Охарактеризуйте рухові та мовленнєві порушення та дайте оцінку їх значенню в структурі порушеного розвитку.
10. Назвіть основні корекційні впливи, що здійснюють на дітей з порушеннями опорно-рухового апарату.
11. Дайте загальну характеристику та назвіть особливості психічного та мовленнєвого розвитку дітей з порушенням зору.
12. Назвіть основні корекційні впливи, що здійснюють на дітей з порушенням зору.

13. Охарактеризуйте компенсаторну роль збережених аналізаторів у сліпих дітей.
14. Дайте загальну характеристику та назвіть особливості психічного та мовленнєвого розвитку з дітей з порушенням слуху.
15. Назвіть основні корекційні впливи, що здійснюють на дітей з порушенням слуху.
16. Охарактеризуйте компенсаторну роль збережених аналізаторів у глухих дітей.
17. Дайте характеристику ступенів мовленнєвого та інтелектуального порушення та оцініть освітній потенціал кожного з них.
18. Дайте психолого-педагогічну характеристику ДПП.
19. Означте базові, доказово обґрунтовані методики корекційної освіти дітей з ДПП.
20. Опишіть систему державної допомоги й назвіть установи для осіб зі складними комплексними порушеннями розвитку в Україні.
21. Методичне забезпечення психокорекційного і логокорекційного процесу в Україні: підручники, посібники, навчальні зошити для дітей з ООП.
22. Логопедичне консультування батьків дітей з порушеннями психофізичного розвитку.
23. Теоретико-методичні засади логопедичного консультування батьків дітей з комплексними порушеннями розвитку.
24. Актуальна тематика та структурна композиція консультації для батьків з проблем онтогенезу та дизонтогенезу мовленнєвої діяльності у дітей з ООП зі складними комплексними порушеннями розвитку.
25. Психокорекційний супровід дитини з комплексними порушеннями розвитку засобами Вальдорфської педагогіки.
26. Засоби альтернативної комунікації в роботі з дітьми з комплексними порушеннями розвитку.
27. Психолого-педагогічний супровід дитини з комплексними порушеннями в умовах воєнного стану.
28. Шляхи соціалізації дитини з сенсорними розладами та порушеннями опорно-рухового апарату.
29. Психолого-педагогічний супровід дитини з порушеннями інтелектуального розвитку та ДЦП.
30. Реалізація завдань психокорекційної допомоги дітям з комплексними порушеннями розвитку в умовах воєнного стану.

## 9. Критерії оцінювання та засоби діагностики результатів навчання

Приклад для заліку

| Поточне тестування та самостійна робота |         | Підсумкова робота (залік) | Сума |
|-----------------------------------------|---------|---------------------------|------|
| Теми                                    | Сам. Р. | 40                        | 100  |
| T1-T5                                   | П       |                           |      |
| 50                                      | 10      |                           |      |

### Шкала оцінювання: національна та ECTS

| Сума балів за всі види навчальної діяльності | Оцінка ECTS | Оцінка за національною шкалою                  |                                                 |
|----------------------------------------------|-------------|------------------------------------------------|-------------------------------------------------|
|                                              |             | для екзамену, курсової роботи, практики        | для заліку                                      |
| 90-100                                       | A           | відмінно                                       | зараховано                                      |
| 82-89                                        | B           | добре                                          |                                                 |
| 75-81                                        | C           |                                                |                                                 |
| 67-74                                        | D           | задовільно                                     |                                                 |
| 60-66                                        | E           |                                                |                                                 |
| 35-59                                        | FX          | Незадовільно з можливістю повторного складання | не зараховано з можливістю повторного складання |
| 1-34                                         | F           | незадовільно з обов'язковим                    | не зараховано з обов'язковим                    |

|  |  |                                   |                                   |
|--|--|-----------------------------------|-----------------------------------|
|  |  | повторним вивченням<br>дисципліни | повторним вивченням<br>дисципліни |
|--|--|-----------------------------------|-----------------------------------|

## 8. Рекомендовані джерела інформації

### Основна література

1. Засенко, В.В., Прохоренко, Л.І. (2018). Нова українська школа – стратегія розвитку освіти дітей з особливими потребами. In N. Nyczkało, J. Kunikowski, G. Wieszicki (Eds), Nauka Edukacja Wychowanie i Praca (pp. 149-258). Warszawa-Siedlce.
2. Інноваційні технології в корекційній роботі з дітьми з особливими освітніми потребами : навч.-метод. посібник / за заг. ред. Л. Галенко. Харків : «Друкарня Мадрид», 2018. 110 с.
3. Корекційно-розвивальні технології навчання дітей з комплексними порушеннями розвитку /навчально-методичний посібник / Чеботарьова О. В., Блеч Г. О., Гладченко І. В., Бобренко І. В., Мякушко О. І., Сухіна І. В., Трикоз С. В. За наук. ред. О.В. Чеботарьової, О.І. Мякушко. – К.: ІСПП імені Миколи Ярмаченка НАПН України, 2020. 558 с.
4. Корекційна психопедагогіка (Олігофренопедагогіка) : навчально-методичний посібник / укл. О.В. Гаяш Ужгород, ДВНЗ «Ужгородський національний університет», 2021. 255 с.
5. Логопедично-реабілітаційний супровід дітей із порушеннями психофізичного розвитку : монографія / за ред. А.І. Кравченка. Суми : ФОП Цьома С. П., 2019. 288 с.
6. Мартиненко І. В. Системні порушення мовлення в ракурсі медико-психолого-педагогічних досліджень. Логопедія. 2017. № 10. С. 41–47. Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/logoped\\_2017\\_10\\_6](http://nbuv.gov.ua/UJRN/logoped_2017_10_6).
7. Основи спеціальної та інклюзивної педагогіки : навчальний посібник / за заг. ред. проф. Ю. Д. Бойчука. Харків : ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2018. 338 с.
8. Рібцун Ю. В. Понятійно-термінологічний словник. Логопедія. Логопсихологія : довідкове видання. К. : ІСПП, 2022.
9. Савінова Н.В., Берегова М.І., Борулько Д.М. Інклюзивне навчання дітей з порушеннями психофізичного розвитку. Миколаїв: видавець Торубара В.В., 2020 .
10. Савінова Н. В. Спеціальна методика розвитку мовлення та початкового навчання мови дітей з тяжким порушенням мовлення : навч.-метод. посіб. : у 2 ч. : Ч.2 / Н. В. Савінова, О. Г. Білюк, М. І. Берегова. Миколаїв: Іліон, 2022. 168 с.
11. Савінова Н. В. Логодіагностика та логокорекція мовленнєвої діяльності дошкільників із тяжкими порушеннями мовлення. Миколаїв: Іліон, 2017. 286 с.
12. Синьов В. М. Корекційна психопедагогіка. Олігофренопедагогіка: підручник. Частина І. Загальні основи корекційної психопедагогіки (олігофренопедагогіки). К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2007. 238 с.
13. Чайка М. С., Усатенко Г. В., Кривоногова О. В. Теорія та практика використання альтернативної комунікації для осіб з особливими освітніми потребами : навчально-методичний посібник. Київ : ФОП Усатенко Г. В., 2021. 80 с.
14. Чеботарьова, О.В. (2020). Сучасні технології навчання дітей з інтелектуальними порушеннями в Новій українській школі. Збірник матеріалів IV Всеукраїнської науково-практичної конференції «Інноваційні підходи в освіті та реабілітації дітей із особливими освітніми потребами» (до 15-річчя ВГО «Українська асоціація корекційних педагогів»), м. Київ, Україна (с. 104-108). Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова. <https://lib.iitta.gov.ua/720527/>
15. Чеботарьова, О.В., Блеч, Г.О., Бобренко, І.В., Гладченко, І.В., Мякушко, О.І., Трикоз, С.В., Сухіна, І.В., Ярмола, Н.А. (2019). Особливості реалізації компетентнісного підходу в освіті дітей з інтелектуальними порушеннями : навчально-методичний посібник. <https://lib.iitta.gov.ua/718292/>

### Додаткова:

1. Боряк О. В. Специфіка формування семіотичної підсистеми мови при дизонтогенезі розвитку (розумовій відсталості). Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки). 2015. Вип. V. В 2-х т., том І. С. 36–47.

2. Голуб Н. М., Потамошнєва О. М., Хребтова Н. П. Диференційна діагностика мовленнєвих порушень: методичні рекомендації. Харків: ХНПУ, 2007. 66 с.
3. Данілавичюте Е. Методика подолання фонемографічних відхилень у молодших школярів з ДЦП. Теорія та практика сучасної логопедії. 2014. Вип. 1. 168 с.
4. Консультативно-діагностичний супровід дітей з особливими освітніми потребами в діяльності психолого-медико-педагогічних консультацій: посіб./ Жук Т. В., Ілляшенко Т. Д., Луценко І. В. та ін.; за ред. А. Г. Обухівської. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://griml.com/viNje>
5. Логопедія: підручник. За ред. М. К. Шеремет. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2018. 856 с.
6. Малярчук А. Я. Дидактичний матеріал для виправлення мовленнєвих недоліків : у 2-х ч.: навч. посібник. Ч. І. Київ : Літера, 2005. 270 с.
7. Мухін В. М. Фізична реабілітація при пошкодженнях опорно-рухового апарату : монографія. Львів : ЛДУФК, 2018. 398 с.
8. Особливості психолого-педагогічний супроводу дітей з помірною розумовою відсталістю в системі корекційно-розвивального навчання спеціального загальноосвітнього закладу / навчально-методичний посібник / авт.: О.В. Чеботарьова, Г.О. Блеч, І.В. Гладченко, С.В. Трикоз, А.В. Міненко та ін.: За наук. ред. О.В. Чеботарьової, І.В. Гладченко. – К., ІСП НАПН України, 2016. – 148 с.
9. Рібцун Ю. В. Учні початкових класів із важкими порушеннями мовлення: навчання та розвиток : навч.-метод. посіб. / Юлія Рібцун. – Львів : Світ, 2020. – 264 с.
10. Реабілітація дітей-інвалідів з патологіями психічного стану та опорно-рухового апарату / І. М. Азарський, О. О. Азарська, О. О. Мороз, О. Г. Процек. Вінниця, 2005. 55 с.
11. Федорович Л. О. Дослідження мовлення дітей дошкільного та молодшого шкільного віку з використанням «Логопедичного альбому» : метод. рек. Запоріжжя : ЛПІС, 2014. 226 с.

### **Інформаційні ресурси**

<https://mon.gov.ua/ua> – Міністерство освіти та науки України – офіційний сайт  
<https://mon.gov.ua/ua/tag/inklyuzivne-navchannya>  
<https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi>  
<http://www.nbu.gov.ua/node/1539>  
<https://biblhgpa.jimdofree.com/>  
<http://www.nbu.gov.ua> – Національна бібліотека України імені В.І.Вернадського.  
<http://www.library.edu-ua.net/id/485/> – Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В.О. Сухомлинського НАПН України.  
<http://enc-dic.com/pedagogics> – педагогічний словник.